

# 3 W dorzeczu Tygrysu i Eufratu

## WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu.

Uczeń:

1) wymienia najważniejsze cywilizacje starożytnego Bliskiego Wschodu (Sumerowie, Babilon, Egipt, Persja) oraz przedstawia ich wkład do kulturowego dziedzictwa ludzkości.

## CZAS ZAJĘĆ

1 godzina lekcyjna

## CELE LEKCJI

Uczeń:

### ZNA

- czas powstania cywilizacji Sumerów
- czas powstania Kodeksu Hammurabiego
- postacie: Sargona I Wielkiego, Hammurabiego, Tiglatpilesara III, Nabuchodonozora II, Dariusza I Wielkiego, Cyrusa II Wielkiego

### ROZUMIE

- pojęcia: system irygacyjny, Sumerowie, ziggurat, miasto-państwo, Brama Isztar, Kodeks Hammurabiego, pismo klinowe, politeizm, teokracja, satrapie

### POTRAFI

- wyjaśnić rolę rzek w rozwoju cywilizacji na Bliskim Wschodzie
- scharakteryzować najważniejsze miejsce miasta-państwa (ziggurat)
- wskazać na mapie Eufrat, Tygrys, Mezopotamię, sumeryjskie miasta-państwa, imperium akadyjskie, Babilon, Asyrię oraz Niniwę, Ur, Uruk, Kisz i Nippur
- wyjaśnić znaczenie Hammurabiego w historii państwa babilońskiego
- wytłumaczyć, co doprowadziło do upadku imperium akadyjskiego
- scharakteryzować armię asyryjską
- przedstawić politykę Nabuchodonozora II, Cyrusa II Wielkiego i Dariusza I Wielkiego
- scharakteryzować strukturę społeczną w cywilizacjach Mezopotamii
- omówić przyczynę powstania Kodeksu Hammurabiego
- scharakteryzować Kodeks Hammurabiego
- ocenić, czy Kodeks Hammurabiego zapewniał równość społeczną

- wymienić najważniejsze osiągnięcia cywilizacji Mezopotamii
- ocenić przydatność dla mieszkańców Mezopotamii poszczególnych osiągnięć cywilizacyjnych
- wymienić bogów czczonych przez mieszkańców Mezopotamii
- opisać potop przedstawiony w *Eposie o Gilgameszu*

## I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji.

Prosimy uczniów, aby przypomnieli sobie, jak zmieniło się życie człowieka w wyniku rewolucji neolitycznej. Następnie polecamy im, aby wcieliли się w ludzi z czasów neolitu i określili miejsce, w którym postanowią założyć osadę. Mogą to zrobić ustnie albo narysować na tablicy lub kartce. Powinna paść sugestia o bliskości wody.

## II. ROZWINIĘCIE

Wyjaśniamy uczniom, że rozpoczynamy cykl zajęć poświęconych historii starożytnego Bliskiego Wschodu. Prosimy ich, aby na mapie w podręczniku (**m4**, s. 30) wskazali najważniejsze starożytne cywilizacje.

Następnie pytamy, co łączy te cywilizacje. Przypominamy uczniom, że obszar ten nazywamy Żyznym Półksiężycem, a dzisiejsza lekcja będzie dotyczyła obszaru położonego najbardziej na wschód, czyli Mezopotamii, zwanej również Międzyrzeczem.

Wyjaśniamy, że na lekcji będziemy pracować metodą mapy mentalnej. Prosimy uczniów, aby w zeszytach na środku kartki napisali hasło: „Cywilizacje ludów zamieszkujących Mezopotamię”.

Następnie omawiamy rolę rzek w cywilizacjach powstałych na obszarze Mezopotamii. Prosimy uczniów, aby przeczytali dwa teksty źródłowe (**m1**, s. 28 i **m3**, s. 30).


Zadajemy pytania:

- › Jak wykorzystywano rzeki w Mezopotamii?
- › Jak wyglądały kanały nawadniające?
- › W jakim celu je budowano?


Po uzyskaniu odpowiedzi prosimy uczniów, aby w swoich mapach mentalnych w zeszytach naszkicowali prosty układ systemu irygacyjnego – pole uprawne poprzecinane kanałami nawadniającymi.

Wyjaśniamy, że początki tworzenia cywilizacji nad Eufratem i Tygrysem sięgają IV tysiąclecia p.n.e., kiedy pojawili się tam Sumerowie. Nie stworzyli oni jednego państwa, lecz wiele miast-państw. Pytamy uczniów, co rozumieją pod pojęciem miasta-państwa.

Uczniowie, korzystając z mapy (s. 30), podają przykłady kilku miast-państw sumeryjskich. Na mapie mentalnej notują hasła: „Sumerowie” i „Miasta-państwa”.

Prosimy o przeczytanie podrozdziału podrozdziału *Miasta-państwa Sumerów* (s. 29) oraz obejrzenie filmu *W sumeryjskim Ur*. ▶  Następnie polecamy uczniom napisać na mapie mentalnej, co można było znaleźć w mieście-państwie oraz jak wyglądała jego struktura społeczna.

Zadajemy pytania:

- › Czym był ziggurat? (Dodatkowo możemy wyświetlić film o świątyni dostępny w Internecie). ▶ 
- › W jaki sposób miasta-państwa zapewniały sobie samowystarczalność?
- › Kto należał do warstwy panującej?
- › Czym była teokracja?
- › Co oznaczał politeizm?

Przypominamy uczniom, że Sumerowie na terenie Mezopotamii nie stworzyli jednego wielkiego państwa. Udało się jednak ludom zamieszkującym obszar Mezopotamii utworzyć kilka państw. Na podstawie mapy (s. 30) uczniowie w mapach mentalnych dopisują hasła: „imperium akadyjskie”, „imperium starobabilońskie”, „imperium asyryjskie”, „imperium nowobabilońskie”, „imperium perskie”.

Dzielimy klasę na cztery grupy i rozdajemy instrukcje. ▶ 

### Grupa I

Na podstawie podrozdziału *Sumero-akadyjskie państwo Sargona I (imperium akadyjskie)* (s. 31) oraz ilustracji (s. 33) zapiszcie na mapie mentalnej najważniejsze informacje na temat imperium akadyjskiego. Zwróćcie uwagę na rolę władcy oraz politykę podbojów Sargona I i jego następców. Odnotujcie też okoliczności upadku imperium akadyjskiego.

### Grupa II

Na podstawie podrozdziałów *Imperium starobabilońskie* (s. 31) oraz *Imperium nowobabilońskie* (s. 36) zapiszcie na mapie mentalnej najważniejsze informacje na temat Babilonu. Dostrzeżcie zwłaszcza pozycję władcy, znaczenie Babilonu oraz rolę Kodeksu Hammurabiego. Zwróćcie uwagę na okoliczności odrodzenia się Babilonu i politykę prowadzoną przez Nabuchodonozora I.

### Grupa III

Na podstawie podrozdziału *Imperium asyryjskie* (s. 33) zapiszcie na mapie mentalnej najważniejsze informacje na temat imperium asyryjskiego. Zwróćcie uwagę na sytuację państwa sprzed podbojów, stolicę państwa oraz rolę armii. Odnotujcie też okoliczności upadku Asyrii.

### Grupa IV

Na podstawie podrozdziału *Imperium perskie (imperium Achemenidów)* (s. 37) na mapie mentalnej pod hasłem Persja zanotujcie najważniejsze informacje. Zwróćcie uwagę na to, gdzie pojawiły się plemiona Medów i Persów, w jaki sposób Cyrus II Wielki przejął władzę. Omówcie również podboje Persów oraz przedstawcie politykę prowadzoną przez Dariusza I Wielkiego (Jak wyglądała administracja i polityka ekonomiczna? Jaką politykę prowadził wobec ludów podbitych? Jak władca budował swoją pozycję?). Poszukajcie informacji o okolicznościach upadku imperium perskiego.

Po wykonaniu pracy poszczególne grupy omawiają na forum klasy dane państwo, a pozostali uczniowie notują najważniejsze informacje w swoich mapach mentalnych. W trakcie podawania przez grupę II informacji na temat Babilonu zwracamy uwagę na wiszące ogrody Semiramidy jako jeden z siedmiu cudów świata.

Wyjaśniamy uczniom, że zarówno miasta-państwa Sumerów, jak i późniejsze imperia łączył sposób sprawowania władzy. Pytamy uczniów, kim jest despota. Po uzyskaniu odpowiedzi informujemy, że państwa położone na obszarze Mezopotamii były monarchiami despotycznymi. Władzę w nich w określony sposób (despotyczny) sprawował władca.

Aby ustalić, na czym polegał ten sposób rządzenia, zadajemy uczniom pytania:

- ▶ Od kogo pochodziła dawniej władza monarchy?
- ▶ Czy ktoś mógł kontrolować władzę?

Możemy się odwołać do ilustracji przedstawiających stelę z Kodeksem Hammurabiego (m5, s. 32) oraz złotą monetę (s. 37). Zadajemy pytanie:

- ▶ Jak zostali ukazani władcy?

Informujemy uczniów, że w XVIII w. p.n.e. Babilonem rządził król Hammurabi, który zasłynął jako twórca pierwszego kodeksu prawa.

Zadajemy pytanie:

- ▶ Co znaczy zasada: „oko za oko, ząb za ząb”?

Prosimy o podanie przykładu takiego prawa.

Następnie uczniowie czytają tekst źródłowy (m6, s. 32) i odpowiadają na pytania:

- ▶ Jakie prawa ustanawiał Kodeks Hammurabiego?
- ▶ Czy wszyscy mieszkańcy Babilonu mieli takie same prawa? Z czego wynikały różnice?
- ▶ Dlaczego Kodeks Hammurabiego wyryto na kamiennej steli?

Wyjaśniamy, że cywilizacjom Mezopotamii zawdzięczamy kilka ważnych odkryć i wynalazków.

Prosimy uczniów, aby zapoznali się z infografiką *Osiągnięcia cywilizacji Mezopotamii* (s. 34–35), a następnie odpowiedzieli na pytania:

- ▶ Które osiągnięcia miały na celu usprawnienie pracy?
- ▶ Które osiągnięcia wiązały się z transportem?
- ▶ Dlaczego Sumerowie stworzyli własne pismo? Dlaczego pisali na glinianych tabliczkach?
- ▶ Za które osiągnięcie wręczilibyście Sumerom nagrodę? Dlaczego?

Na mapach mentalnych uczniowie wynotowują najważniejsze osiągnięcia lub rysują skojarzenia.

### III. PODSUMOWANIE

Odwołując się do zdobytej wiedzy, zastanawiamy się wspólnie nad tym, co należałoby poprawić w funkcjonowaniu miast-państw Sumerów, a co można uznać za ich sukces. Możemy też zapytać uczniów o to, czy słyszeli, aby obecnie gdzieś obowiązywało prawo oparte na Kodeksie Hammurabiego.

### METODY KONTROLI

Uczniowie wykonują zadanie kontrolne. ▶ 

### PRACA DOMOWA

Podaj plusy i minusy cywilizacji Mezopotamii. Zwróć uwagę na ustrój, osiągnięcia oraz gospodarkę.

### ALTERNATYWA

Uczniowie uzupełniają mapy mentalne, dorysowując skojarzenia do zapisanych już haseł.